

Η μεταφορά (metaphor) στην Ονοματική Φράση (Επίθετο + Ουσιαστικό)

1. Εισαγωγή

Σε αυτή την εργασία θα ασχοληθούμε με τη μεταφορά στην ονοματική φράση (ΟΦ). Θα μας απασχολήσει ο τρόπος με τον οποίο λειτουργεί η μεταφορά στη δομή ΕΠΙΘΕΤΟ + ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ, σε παραδείγματα όπως *πικρά λόγια*, *ζεστή ανάμνηση*, *πλούσιο χρώμα*, κ.ά. Θα προσεγγίσουμε την ΟΦ με τη θεωρία της Εννοιακής/ Γνωσιακής Γλωσσολογίας (Cognitive Linguistics) αναπτύσσοντας προβληματισμό για τα δεδομένα από τα Ελληνικά. Θα ερευνήσουμε γλωσσικό υλικό που εμπεριέχει μεταφορά μεταβαίνοντας από το γλωσσικό υλικό στις έννοιες που αυτό αντιπροσωπεύει, στις έννοιες στις οποίες το γλωσσικό υλικό αντιστοιχεί. Θα καταλήξουμε σε τρεις διακριτές εκδοχές της μεταφοράς στην ΟΦ.

2. (Λεξική) σημασία (lexical sense) και έννοια (concept)

Κρίνουμε σκόπιμο πριν προχωρήσουμε στη μεταφορά στην ονοματική φράση να επισκοπήσουμε ορισμένα βασικά για την έρευνά μας ζητήματα που αφορούν στη λεξική σημασία (lexical sense) και στην έννοια (concept).

Η σημασία (sense) μιας λέξης ή μιας έκφρασης, σύμφωνα με τον Lyons (1995: 80), μπορεί να οριστεί ως το σύνολο ή το δίκτυο των σημασιακών σχέσεων που υπάρχουν ανάμεσα σε αυτήν και σε άλλες εκφράσεις της ίδιας γλώσσας. Η σημασία, δηλαδή, είναι εσωτερικό ζήτημα του κάθε γλωσσικού συστήματος. Είναι υπόθεση διαλεξικών (interlexical) και ενδογλωσσικών (intralingual) σχέσεων, σχέσεων που αναπτύσσονται ανάμεσα σε μια γλωσσική έκφραση και

άλλες γλωσσικές εκφράσεις. Η σημασία μιας λέξης είναι αντικειμενική, είναι σταθερή και προσδεδεμένη σε ένα σημαίνον, σε μια επίσης σταθερή φωνηματική ακολουθία (Καλοκαιρινός 2000: 9).

Οι έννοιες, σύμφωνα με γνωσιακές προσεγγίσεις (Margolis και Laurence 1999: 3), είναι νοητικές αναπαραστάσεις και ως εκ τούτου αφηρημένες οντότητες. Γλωσσολογικές προσεγγίσεις που ενημερώνονται από τις γνωσιακές θεωρίες είναι η Εννοιακή Σημασιολογία (Conceptual Semantics: Jackendoff 1983, 1992, 1999) και η Γνωσιακή Γραμματική (Cognitive Grammar: Croft και Cruse 2004, Langacker 1987).

Σύμφωνα με τον Jackendoff (1999: 314), η εννοιακή δομή (conceptual structure) είναι ένα επίπεδο νοητικής αναπαράστασης το οποίο δε βρίσκεται σε άμεση εξάρτηση από τη γλώσσα (not language dependent). Η εννοιακή δομή εμπεριέχει εννοιακά συστατικά (conceptual constituents), μείζονες εννοιακές κατηγορίες (major conceptual categories), όπως «πράγμα» (thing), «γεγονός» (event), «τόπος» (space), «κατάσταση» (state), «ιδιότητα» (property), «ποσό» (amount), «πορεία» (path).¹

Η εννοιακή δομή μπορεί να πραγματώνεται στη γλώσσα, μπορεί και όχι. Μια πρόταση όπως η ακόλουθη

(1) Bill entered the house

παρουσιάζει την εννοιακή δομή

[event GO ([thing]A, [Path To ([PLACE In [Thing] A)])]]
(Jackendoff 1992: 14)

Οι πληροφορίες που μεταφέρει η γλώσσα, η σημασία των γλωσσικών εκφράσεων αποτελούν πραγματώσεις της εννοιακής δομής (Jackendoff 1983: 36). Οι έννοιες όμως υπάρχουν ανεξάρτητα από τη γλώσσα, ενώ η σημασία καθορίζεται ενδογλωσσικά.

3. Μεταφορά στη Γνωσιακή/ Εννοιακή Γλωσσολογία (Cognitive Linguistics)

Για τη μεταφορά υπάρχει εκτενής βιβλιογραφία,² η οποία αφορά αφενός στην ποιητική μεταφορά, την κατεξοχήν δημιουργική χρήση της γλώσσας, και αφετέρου την καθημερινή μεταφορά, τη μεταφορά που εντοπίζουν οι ερευνητές

1 Βλ. Jackendoff 1992, Jackendoff 1999.

2 Ενδεικτικά, Lakoff και Johnson 1980, Cooper 1986, Ortony (επιμ.) 1993, Lakoff 1993, Goossens (επιμ.) 1995, Cameron και Low (επιμ.) 1999, Croft και Cruse 2004, Stern 2000, Βελούδης 2005, Μπακάκου-Ορφανού 2005.

στον καθημερινό λόγο. Η μεταφορά που μας ενδιαφέρει είναι η δεύτερη, αυτή του καθημερινού λόγου. Όλοι μπορούμε να αναγνωρίσουμε ότι εκφράσεις όπως *πικρά λόγια, πνίγω την ανάσα μου, ζεστό χαμόγελο* είναι μεταφορικές. Αλλά τι ακριβώς είναι η μεταφορά;

Σύμφωνα λοιπόν με γλωσσολόγους, όπως οι Lakoff (1993), Croft και Cruse (2004), Βελούδης (2005), η μεταφορά αποτελεί μια γνωσιακή (cognitive) διαδικασία για την πρόσληψη εννοιών (concepts). Με τη μεταφορά κατανοούμε μια έννοια Β με τους όρους μιας άλλης έννοιας Α. Συνήθως η έννοια-αναφορά, η έννοια Α, είναι οικεία, συγκεκριμένη, της φυσικής εμπειρίας. Αντιστοιχεί σε μian οντότητα, ένα αντικείμενο του κόσμου που μας περιβάλλει και την προσλαμβάνουμε με τις αισθήσεις μας,³ ενώ η έννοια Β είναι αφηρημένη, δηλαδή μια έννοια που δεν προσλαμβάνεται με τις αισθήσεις. Κατά τη διαδικασία της μεταφοράς εννοιακά στοιχεία της Α απεικονίζονται (are mapped) στη Β. Η απεικόνιση αυτή θεωρείται ως ο κεντρικός μηχανισμός της μεταφοράς.

	B				A
(2)	TARGET DOMAIN	IS		SOURCE DOMAIN	

Ένα από τα παραδείγματα που δίνει ο Lakoff είναι το ακόλουθο:

(3) Η ΘΕΩΡΙΑ ΕΙΝΑΙ ΟΙΚΟΔΟΜΗΜΑ

Η «θεωρία» είναι η έννοια Β και το «οικοδόμημα» είναι η έννοια Α, ή, με διαφορετική ορολογία, η «θεωρία» είναι η έννοια-στόχος πάνω στην οποία απεικονίζονται εννοιακά στοιχεία της έννοιας-πηγής, που είναι το «οικοδόμημα». Η εννοιακή αυτή απεικόνιση πραγματώνεται στη γλώσσα με μεταφορικές εκφράσεις, όπως:

(4) *Η θεωρία σου χρειάζεται υποστήριξη
Τα επιχειρήματά του είναι σαθρά/ αστήρικτα
Τα θεμέλια αυτής της θεωρίας*

Τέτοιου είδους αντιστοιχήσεις δίνει πολλές ο Lakoff και οι συνεργάτες του στο έργο τους. Αντιστοιχούν/ παραλληλίζουν την «αγάπη» με το «ταξίδι», το «χρόνο» με το «χρήμα», το «μυαλό» με τη «μηχανή» και πολλά άλλα:

(5) Η ΑΓΑΠΗ ΕΙΝΑΙ ΤΑΞΙΔΙ
*Φτάσαμε στο τέλος
Η σχέση μας πέρασε από σαράντα κύματα*

³ Οι μεταφορές βασίζονται στις εμπειρίες μας και τις εικόνες που αποκομίζουμε από την καθημερινή τριβή με τα πράγματα αλλά και τους ανθρώπους (Βελούδης 2005: 182).

(6) Ο ΧΡΟΝΟΣ ΕΙΝΑΙ ΧΡΗΜΑ
Ξοδεύω/ σπαταλώ το χρόνο μου
Δεν δίνω δωρεάν το χρόνο μου

(7) ΤΟ ΜΥΑΛΟ ΕΙΝΑΙ ΜΗΧΑΝΗ
Βάζω το μυαλό μου να δουλέψει
Το μυαλό μου δε λειτουργεί

Σύμφωνα με τον Lakoff (1993), η μεταφορά είναι ένα φαινόμενο το οποίο περιλαμβάνει από τη μια πλευρά τις αντιστοιχήσεις/ απεικονίσεις των εννοιών και γλωσσικές φράσεις και εκφράσεις από την άλλη. Η μεταφορά είναι ο βασικός μηχανισμός μέσω του οποίου κατανοούμε αφηρημένες έννοιες.

Κατά τη μεταφορά η φυσική εμπειρία μεσολαβεί, για να διευκολυνθεί η πρόσληψη της νοητικής, της συναισθηματικής και της κοινωνικής εμπειρίας (Μπακάκου-Ορφανού 2005). Με τη μεταφορά διευκολύνεται η πρόσληψη του αφηρημένου μέσω του συγκεκριμένου. Από τη στιγμή που αρχίζουμε να μιλάμε για αισθήματα και αφηρημένες έννοιες, η μεταφορά είναι η νόρμα.

Άρα, για να ενεργοποιηθεί αυτός ο μηχανισμός, που είναι γνωσιακός και αντανακλάται δευτερευόντως, σύμφωνα πάντα με τη θεωρία, στη γλώσσα, είναι απαραίτητο να έχουμε δύο έννοιες ανάμεσα στις οποίες παίζεται ένα παιχνίδι. Πρόκειται για μια απεικόνιση εννοιακών στοιχείων της μίας έννοιας πάνω στην άλλη. Με αυτό τον τρόπο δημιουργούνται αναλογίες ανάμεσα στις δύο έννοιες και προσλαμβάνουμε τη δεύτερη έννοια με αναφορά προς την πρώτη.

Ο Lakoff (1993: 203), όπως προείπαμε, θεωρεί τη μεταφορά ως ένα φαινόμενο που περιλαμβάνει τις αντιστοιχήσεις των εννοιών, από τη μια, και τις γλωσσικές εκφράσεις, από την άλλη. Σημειώνει όμως ότι η θέση της μεταφοράς δεν είναι καθόλου στη γλώσσα, αλλά στον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε ένα εννοιακό πεδίο (μια έννοια) με τους όρους ενός άλλου εννοιακού πεδίου (έννοιας). Η απεικόνιση είναι πρωταρχικής σημασίας, η γλώσσα δευτερεύουσα. Η μεταφορά, σύμφωνα με τη θεωρία, είναι εννοιακή στη φύση της και όχι γλωσσική. Οι γλωσσικές εκφράσεις είναι η επιφανειακή πραγμάτωση αυτών των απεικονίσεων/ αντιστοιχήσεων. Αν οι μεταφορές ήταν γλωσσικές εκφράσεις και μόνο, θα περιμέναμε κάθε γλωσσική έκφραση να συνιστά και διαφορετική μεταφορά, υποστηρίζει ο Lakoff (1993: 209).

Σύμφωνα, λοιπόν, με τη θεωρία, φράσεις και εκφράσεις όπως

(8) *ζεστή ανάμνηση*
χρωστώ ευγνωμοσύνη
υιοθετώ μέτρα για...
η κρέμα χαϊδεύει τις αισθήσεις

*γλυκιά θαλπωρή (του χειμωνιάτικου σπιτικού)
η γεύση ωριμάζει*

είναι μεταφορικές εκφράσεις, διότι σε επίπεδο εννοιών οι αφηρημένες έννοιες στις οποίες παραπέμπουν τα ουσιαστικά των εκφράσεων αντιστοιχούν σε έννοιες του φυσικού κόσμου που προσλαμβάνονται μέσω της εμπειρίας, δηλαδή συγκεκριμένες έννοιες. Μεταξύ τους δημιουργούνται σχέσεις αναλογίας και, στη συνέχεια, εννοιακά στοιχεία από την έννοια του φυσικού κόσμου, τη συγκεκριμένη έννοια (έννοια Α), απεικονίζονται στην αφηρημένη έννοια (έννοια Β). Συνεπώς, αντίστοιχες εκφράσεις με ουσιαστικά που να παραπέμπουν σε έννοιες του φυσικού κόσμου είναι οι ακόλουθες:

- (9) *ζεστός ήλιος
χρωστώ 10.000 Ευρώ
υιοθετώ ένα παιδί
η μαμά χαϊδεύει το παιδί
γλυκιά τούρτα
το φρούτο ωριμάζει*

Στα παραπάνω παραδείγματα παρατηρούμε το φαινόμενο της μεταφοράς με τη διαμεσολάβηση των λέξεων και εννοιών: *ζεστός, χρωστώ, υιοθετώ, χαϊδεύω, γλυκός, ωριμάζω.*

Ο «ήλιος», στο παράδειγμά μας, στη φράση *ζεστός ήλιος*,⁴ είναι μια οντότητα του φυσικού κόσμου που προσλαμβάνεται μέσω της φυσικής εμπειρίας και ταυτόχρονα αποτελεί την έννοια αναφοράς για την «ανάμνηση» στη φράση *ζεστή ανάμνηση*, μια έννοια αφηρημένη της συναισθηματικής εμπειρίας.

4. Μεταφορά στη δομή ΕΠΙΘΕΤΟ + ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ

Στην ονοματική φράση (ΕΠΙΘΕΤΟ + ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ), το ουσιαστικό είναι η κεφαλή της φράσης ενώ η λειτουργία του επιθέτου είναι να προσδιορίζει το ουσιαστικό και να του αποδίδει μια συγκεκριμένη ιδιότητα (Holton, Mackridge και Φιλιππάκη-Warburton 1999). Όσον αφορά στη σημασία, η σημασία του επιθέτου και του κατηγορήματος καθορίζονται σε μεγάλο βαθμό από τη σημασία της κεφαλής την οποία προσδιορίζουν (Pustejovsky 1995: 127). Πιο συγκεκριμένα, στη φράση *fast car* η σημασία του επιθέτου είναι για κάτι που είναι από κατασκευής γρήγορο, στο παράδειγμα *fast typist* είναι το πρόσωπο

⁴ Και οποιαδήποτε άλλη συγκεκριμένη έννοια μπορεί να προσδιοριστεί από το *ζεστός*: *ζεστό ψωμί, ζεστός καφές, ζεστό φαγητό*, κ.λπ. Για το κειμενικό περιβάλλον των φράσεων βλ. παράρτημα στο τέλος.

που εκτελεί τη δακτυλογράφηση γρήγορα, ενώ στη φράση *fast book* σημαίνει ότι το βιβλίο παίρνει λίγο χρόνο στην ανάγνωση (Pustejovsky 1993: 74).

Η Γνωσιακή Γλωσσολογία παρουσιάζει μια συγκεκριμένη προσέγγιση για τη μεταφορά στηριζόμενη κυρίως στις απεικονίσεις/ αντιστοιχίσεις ανάμεσα στις έννοιες. Η μεταφορική γλώσσα στηρίζει και αναδεικνύει αυτές τις απεικονίσεις αλλά, σύμφωνα με τη θεωρία, δεν αποτελεί βασικό τμήμα του γλωσσικού μηχανισμού. Η έρευνα της Γνωσιακής Γλωσσολογίας παρουσιάζει γλωσσικό υλικό μόνο για να υποστηρίξει και να αναδείξει το γνωσιακό μηχανισμό της μεταφοράς. Οι θεωρητικοί της Γνωσιακής Γλωσσολογίας δεν ξετάζουν το γλωσσικό υλικό που εμπεριέχει μεταφορά αυτό καθαυτό.

Στη δική μας μελέτη η έρευνα γίνεται στο γλωσσικό υλικό που εμπεριέχει μεταφορά, δηλαδή στις μεταφορικές φράσεις. Θα ακολουθήσουμε την αντίστροφη πορεία από αυτή του Lakoff, δηλαδή τη μετάβαση από τις έννοιες στις γλωσσικές εκφράσεις. Από τη μεταφορική γλώσσα θα αναρθούμε στο εννοιακό υλικό στο οποίο οι μεταφορικές εκφράσεις αντιστοιχούν. Για την έννοια-στόχο της μεταφορικής φράσης αναζητούμε μια έννοια-πηγή από την οποία μεταγγίζονται τα εννοιακά στοιχεία και διαφαίνεται με αυτόν τον τρόπο η διαδικασία της «μεταφοράς» από το φυσικό κόσμο στον κόσμο των αφηρημένων εννοιών.

Επίσης, η γνωσιακή θεωρία για τη μεταφορά δίνει γλωσσικά δεδομένα σε επίπεδο πρότασης, για να αναδειχθεί η αντιστοιχίση εννοιών (conceptual mapping). Μεταφορά όμως παρατηρείται και σε μικρότερες δομές, σε ρηματικές, ονοματικές φράσεις. Είναι ενδιαφέρον να δούμε τη θεωρία και την εφαρμογή της σε τέτοιες μικροδομές της γλώσσας.

Η δική μας έρευνα αφορά αυτές ακριβώς τις μικροδομές της γλώσσας. Ανιχνεύουμε τις ελάχιστες γλωσσικές δομές, φράσεις της γλώσσας που ενέχουν μεταφορά. Η έρευνά μας αφορά φράσεις στη δομή ΕΠΙΘΕΤΟ + ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ. Μας απασχολεί η λειτουργία της μεταφοράς στις μικρότερες, στις ελάχιστες ονοματικές δομές της γλώσσας.

4.1. 1^η εκδοχή της μεταφοράς στην ΟΦ

Η θεωρία της Γνωσιακής/ Εννοιακής Γλωσσολογίας, όπως την παρουσιάσαμε παραπάνω, κάνει λόγο για μεταφορά εννοιακών στοιχείων από μια έννοια συγκεκριμένη σε μια έννοια αφηρημένη. Στο επίπεδο της σύνταξης το επίθετο προσδιορίζει το ουσιαστικό, αλλά στο εννοιακό επίπεδο ουσιαστικά και επίθετα αντιστοιχούν σε έννοιες.

Στις ονοματικές φράσεις που παρουσιάζονται παρακάτω απομονώνεται το ουσιαστικό και η έννοια στην οποία αυτό αντιστοιχεί (αφηρημένη και συγκεκριμένη) από το επίθετο και την έννοια στην οποία αυτό παραπέμπει.

Παρατηρούμε το πέρασμα από το συγκεκριμένο στο αφηρημένο με τη διαμεσολάβηση της έννοιας του επιθέτου. Το επίθετο, δηλαδή, μεσολαβεί στη διαδικασία της μεταφοράς. Με άλλα λόγια, οι μεταφορικές φράσεις *ζεστή ανάμνηση*, *ζεστό χαμόγελο* μπορούν να έχουν ως αναφορά στο φυσικό κόσμο το *σπίτι*, που μπορεί να είναι *ζεστό σπίτι*.⁵

Με την ίδια λογική πραγματοποιείται το πέρασμα από το συγκεκριμένο στο αφηρημένο στις παρακάτω μεταφορικές φράσεις:

(10) *γλυκιά ευχή, γλυκιά θαλπωρή*

με αναλογία στο φυσικό κόσμο (επί παραδείγματι) την *τούρτα*, η οποία μπορεί να είναι *γλυκιά τούρτα*

(11) *πικρά λόγια*

με αναλογία στο φυσικό κόσμο τα *χόρτα* που μπορεί να είναι *πικρά χόρτα*

(12) *γευστική νότα, γευστική απόλαυση, γευστική πρόταση*

με σημείο αναφοράς στο φυσικό κόσμο το *φαγητό*, το οποίο μπορεί να είναι *γευστικό φαγητό*

(13) *ελαφρύ γεύμα*

με αναλογία στο φυσικό κόσμο το *δέμα*, το οποίο μπορεί να είναι *ελαφρύ δέμα*

(14) *απαλό άρωμα*

με αναλογία στο φυσικό κόσμο το *μαξιλάρι*, το οποίο μπορεί να είναι *απαλό μαξιλάρι*

Στις μεταφορικές φράσεις που αναφέραμε, και με τον τρόπο που τις παρουσιάσαμε, διαφαίνεται η διαδικασία της μεταφοράς εννοιακών στοιχείων από μια έννοια του φυσικού κόσμου (έννοια Α) σε μια έννοια αφηρημένη (έννοια Β). Η διαδικασία αυτή γίνεται αντιληπτή με τυπικό τρόπο, σύμφωνα με τις αρχές της θεωρίας. Μια τέτοια διαπίστωση όμως δεν είναι αρκετή, όπως θα δούμε αμέσως παρακάτω.

⁵ Η οποιαδήποτε άλλη συγκεκριμένη έννοια μπορεί να προσδιοριστεί από την έννοια «ζεστός». Το ίδιο ισχύει και για τα άλλα παραδείγματα που ακολουθούν.

4.1.1. Λεξική αποσύνθεση (lexical decomposition): Κινητοποίηση (motivation) της μεταφοράς

Η Εννοιακή/ Γνωσιακή Γλωσσολογία παρουσιάζει τη μεταφορά ως μια γνωσιακή διαδικασία η οποία συνίσταται στην απεικόνιση στοιχείων από μια έννοια σε μια άλλη. Η θεωρία όμως δεν προχωρά σε κατά περίπτωση ανάλυση ή παρουσίαση αυτών των εννοιακών στοιχείων που απεικονίζονται, που μεταγγίζονται από τη μια έννοια σε μια άλλη. Δηλαδή, στη μεταφορά Η ΘΕΩΡΙΑ ΕΙΝΑΙ ΟΙΚΟΔΟΜΗΜΑ, ποια ακριβώς στοιχεία απεικονίζονται, μεταγγίζονται από την έννοια «οικοδόμημα» στην έννοια «θεωρία»;

Επιπλέον, δημιουργείται ένα νέο ερώτημα. Άραγε, στοιχεία από οποιαδήποτε έννοια μπορούν να απεικονισθούν πάνω σε οποιαδήποτε άλλη έννοια; Η μόνη αναφορά που κάνει η θεωρία που θα μπορούσε να θεωρηθεί ως περιορισμός είναι ότι συνήθως η έννοια από την οποία μεταγγίζονται στοιχεία είναι συγκεκριμένη, ενώ η έννοια στην οποία μεταγγίζονται τα στοιχεία αυτά είναι αφηρημένη.

Υποστηρίζουμε ότι δεν είναι δυνατόν να μην υπάρχουν περιορισμοί στην απεικόνιση αυτή και οποιαδήποτε έννοια να μπορεί να απεικονιστεί πάνω σε οποιαδήποτε άλλη. Οι περιορισμοί εντοπίζονται, αν εστιάσουμε στη **λεξική σημασία** των μονάδων που κινητοποιούν τη μεταφορά. Για να ενεργοποιηθεί η μεταφορά, πρέπει να υπάρχει κάποιο «κατάλληλο» σημασιακό στοιχείο του επιθέτου που να πυροδοτήσει (trigger) την κινητοποίησή της και να επιτρέψει το πέρασμα από το συγκεκριμένο στο αφηρημένο.

Αποσυνθέτουμε, λοιπόν, τη σημασία των λεξικών μονάδων σε σημασιακά συστατικά και σε αυτά τα σημασιακά συστατικά μπορούμε να ανιχνεύσουμε την κινητοποίηση της διαδικασίας της μεταφοράς. Πιο συγκεκριμένα, η μεταφορική φράση *πικρά λόγια* δημιουργεί αναλογίες με τη φράση *πικρά χόρτα* (χάριν παραδείγματος) με τη μεσολάβηση του επιθέτου *πικρός*. Αν αποσυνθέσουμε τις φράσεις αυτές παρατηρούμε τα εξής:

Η συμφραστικότητα (collocability) των λεξικών μονάδων *πικρός + χόρτα* (ή οποιαδήποτε άλλη συγκεκριμένη έννοια) φέρει το σημασιακό συστατικό «άσχημη/ αρνητική γεύση (αίσθηση)», ενώ η συμφραστικότητα των λεξικών μονάδων *πικρός + λόγια* (ή οποιαδήποτε άλλη αφηρημένη έννοια) φέρει το σημασιακό συστατικό «άσχημο/ αρνητικό συναίσθημα». Άρα, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι το σημασιακό στοιχείο που πυροδοτεί τη μεταφορά με τη μεσολάβηση του επιθέτου *πικρός* είναι το «άσχημη/ αρνητική αίσθηση – άσχημο/ αρνητικό συναίσθημα».

Αντίστοιχα, η μεταφορική φράση *ώριμη σκέψη* δημιουργεί αναλογίες με τη φράση *ώριμο φρούτο* με τη μεσολάβηση του επιθέτου *ώριμος*. Η συμφραστικότητα του επιθέτου *ώριμος* με ουσιαστικά που αντιπροσωπεύουν συγκεκριμένες έννοιες (*μπανάνα, φρούτο*) φέρει το σημασιακό συστατικό «ολοκληρωμένη/ πλήρης ανάπτυξη» καθώς και η συμφραστικότητα του επιθέτου *ώριμος* με

ουσιαστικά που αντιπροσωπεύουν αφηρημένες έννοιες (*σκέψη*) φέρει επίσης το ίδιο σημασιακό συστατικό. Θα μπορούσαμε, λοιπόν, να ισχυριστούμε ότι αυτό ακριβώς το σημασιακό στοιχείο πυροδοτεί τη μεταφορά σε αυτή την περίπτωση και μεσολαβεί για την απεικόνιση της έννοιας Α στην έννοια Β.

Αντίστοιχα, το επίθετο *ζεστός* σημαίνει «αυτός που προκαλεί θετική αίσθηση λόγω της υψηλής θερμοκρασίας του», όταν συνεμφανίζεται (co-occurs) και προσδιορίζει ουσιαστικά όπως *σπίτι*, *κουβέρτα*, *ήλιος* κ.ά. Το ίδιο επίθετο, *ζεστός*, σημαίνει «αυτός που προκαλεί θετικά αισθήματα» όταν συνεμφανίζεται και προσδιορίζει ουσιαστικά όπως *ανάμνηση*, *χαμόγελο*, *καρδιά*, κ.ά. Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι το σημασιακό συστατικό του *ζεστός* που πυροδοτεί τη μεταφορά είναι «πρόκληση θετικής αίσθησης – πρόκληση θετικού αισθήματος».

Τοποθετώντας τα παραπάνω σε ένα πίνακα μπορούμε να δούμε πιο καθαρά το σημασιακό στοιχείο που πυροδοτεί τη μεταφορά:

<i>πικρός</i>	<i>χόρτα</i>	<i>λόγια</i>
άσχημη/αρνητική αίσθηση/αίσθημα	+	+
<i>ώριμος</i>	<i>μπανάνα</i>	<i>σκέψη</i>
πλήρης/ολοκληρωμένη ανάπτυξη	+	+
<i>ζεστός</i>	<i>σπίτι</i>	<i>ανάμνηση</i>
θετική αίσθηση/αίσθημα	+	+

Το σημασιακό στοιχείο του επιθέτου που εντοπίζουμε στον πίνακα παραμένει κωδικοποιημένο στο επίθετο σε μεταφορική και μη μεταφορική φράση. Άλλα σημασιακά στοιχεία του επιθέτου ενδεχομένως δεν κωδικοποιούνται στη μεταφορική φράση. Πάντα, όμως, ένα σημασιακό στοιχείο μεταγγίζεται ανέπαφο, έστω και αν δεν είναι από τα πρωτεύοντα σημασιακά του στοιχεία.

4.2. 2^η εκδοχή της μεταφοράς στην ΟΦ

Εκτός, όμως, από τις ονοματικές φράσεις που αναλύσαμε παραπάνω, εντοπίσαμε και ονοματικές φράσεις στις οποίες η διαδικασία της μεταφοράς δεν πραγματοποιείται με τον τρόπο που περιγράψαμε στο 4.1. Από τη μια δεν μπορούσαμε να ανιχνεύσουμε λέξη και αντίστοιχη έννοια του φυσικού κόσμου προς την οποία γίνεται η αντιστοίχιση και η απεικόνιση των εννοιών των μεταφορικών φράσεων και από την άλλη οι έννοιες που αντιπροσώπευαν οι μεταφορικές φράσεις δεν ήταν πάντα αφηρημένες έννοιες. Πιο συγκεκριμένα, σε ονοματικές φράσεις όπως

- (15) *ζωντανή γεύση, ζωντανό άρωμα, ζωντανά μαλλιά
πλούσιο χρώμα, πλούσιο άρωμα
ατίθασα μαλλιά*

συναντάμε δυσκολία στο να εντοπίσουμε έννοιες-αναφορά του φυσικού κόσμου και να κάνουμε την αντιστοίχιση. Στο προηγούμενο κεφάλαιο οι έννοιες του φυσικού κόσμου προς τις οποίες γίνεται η αντιστοίχιση είναι έννοιες συγκεκριμένες και άψυχες

- (16) «τούρτα», «χόρτα», «δέμα», «φαγητό», «μαξιλάρι»

Στην περίπτωση όμως των φράσεων *ζωντανή γεύση, ζωντανό άρωμα* δεν μπορούμε να κάνουμε τέτοια αντιστοίχιση.

Αναζητώντας έννοιες του φυσικού κόσμου για να γίνει η αντιστοίχιση ανακαλύπτουμε ότι ουσιαστικά που μπορούν να προσδιοριστούν από το επίθετο *ζωντανός* είναι τα *άνθρωπος, ζώο, άντρας, γυναίκα, οργανισμός*

- (17) *ζωντανός άνθρωπος, ζωντανό ζώο*

Οι έννοιες όμως «άνθρωπος», «ζώο» είναι έννοιες συγκεκριμένες αλλά με αφηρημένα στοιχεία και σίγουρα έννοιες που φέρουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά όπως

ΕΜΨΥΧΟ, EMBIO (ANIMATE)
ΕΜΠΡΟΘΕΤΟ (INTENTIONAL)

Παράλληλα, εστιάζοντας στα ουσιαστικά των μεταφορικών φράσεων, παρατηρούμε ότι τα ουσιαστικά *γεύση* και *άρωμα* αντιπροσωπεύουν συγκεκριμένες έννοιες και όχι αφηρημένες όπως παρατηρείται με τα ουσιαστικά της 1^{ης} εκδοχής της μεταφοράς. Σε αυτή την περίπτωση, δηλαδή, εντοπίζουμε, το πέρασμα, τη μεταφορά από έννοια που αντιπροσωπεύει οντότητα έμψυχη, εμπρόθετη, σε έννοια απόλυτα συγκεκριμένη που δεν δηλώνει οντότητα έμψυχη όπως είναι το «χρώμα», το «άρωμα».

Με παρόμοιο τρόπο λειτουργεί η μεταφορά στις φράσεις *πλούσιο χρώμα, πλούσιο άρωμα, πλούσια δώρα, πλούσια τροφή, πλούσιο πρωινό*. Η αναλογία θα μπορούσε να γίνει με έννοιες που αντιπροσωπεύουν φράσεις όπως

- (18) *πλούσιος άνθρωπος, πλούσιος γιος, πλούσιοι νέοι,
πλούσια χώρα, πλούσιο κράτος*

Οι έννοιες «άνθρωπος», «χώρα», «κράτος» είναι έννοιες που φέρουν ιδιαίτερα

χαρακτηριστικά (EMBIO, ΕΜΠΡΟΘΕΤΟ) όπως αναφέραμε και στο προηγούμενο παράδειγμα. Πάλι, παρατηρούμε την πορεία της μεταφοράς από έννοια που αντιπροσωπεύει οντότητα έμψυχη με προθετικότητα («άνθρωπος», «χώρα»: σε μετωνυμική χρήση αντί των κατοίκων) σε έννοια απόλυτα συγκεκριμένη που δεν δηλώνει οντότητα έμψυχη («χρώμα», «άρωμα», «δώρο»).

Με τον ίδιο τρόπο λειτουργεί η μεταφορά στη φράση *ατίθασα μαλλιά* με αναλογία στις φράσεις *ατίθασο παιδί*, *ατίθασο αγόρι*, *ατίθασο κορίτσι*, *ατίθασο ζώο*. Μεταφέρεται μια ιδιότητα οντότητας έμψυχης («παιδί», «ζώο») σε μια οντότητα που είναι κατεξοχήν κατ' αίσθηση οντότητα («μαλλιά»).

Όσον αφορά το *ατίθασος* παρατηρείται μια διπλή δυνατότητα για μεταφορά, από τη μια σε συγκεκριμένες έννοιες

(19) *ατίθασα μαλλιά*

και από την άλλη σε αφηρημένες έννοιες

(20) *ατίθαση καρδιά, ατίθασος χαρακτήρας*

μια και η *καρδιά* χρησιμοποιείται εδώ όχι ως όργανο του ανθρώπινου σώματος αλλά με μια άλλη διάσταση σημασίας, ως έδρα των αισθημάτων του ανθρώπου.

Αυτή η πορεία είναι ιδιαίτερη και σαφώς διαφορετική από την πορεία του 4.1. Σε αυτές τις περιπτώσεις εντοπίζουμε μια έννοια B, η οποία είναι συγκεκριμένη έννοια του φυσικού κόσμου στην οποία μεταγγίζονται εννοιακά στοιχεία από μια έννοια A, του φυσικού κόσμου, η οποία όμως αντιπροσωπεύει οπωσδήποτε οντότητα έμψυχη.⁶

Όσον αφορά στην έννοια A, την έννοια από την οποία μεταγγίζονται εννοιακά στοιχεία, αυτή αντιπροσωπεύεται από υπερώνυμες μονάδες όπως «άνθρωπος», «ζώο», «παιδί», «χώρα» από τη μια, και τις αντίστοιχες υπώνυμες από την άλλη

(21) «άνθρωπος»: «άντρας», «γυναίκα», «κύριος», «κυρία»,
«νέος», «νέα», «γιος», «κόρη»
«ζώο»: «γάτα», «σκύλος», «άλογο»
«παιδί»: «αγόρι», «κορίτσι», «μωρό»
«χώρα»: «Ισλανδία», «Ελλάδα», κ.λπ.

⁶ Η διαδικασία αυτή θυμίζει την προσωποποίηση (personification), στην οποία δράση έμψυχου όντος αποδίδεται σε άψυχη, αφηρημένη οντότητα (*ο θάνατος είναι οδηγός/οδηγεί, είναι θερίστης/θερίζει*: Lakoff 1993: 231-32). Σε αυτή την περίπτωση, βέβαια, προσωποποιείται έννοια που δηλώνει γεγονός (event: «θάνατος», «ζωή») ενώ στην εκδοχή του 4.2 προσωποποιείται έννοια που δηλώνει αντικείμενο (thing: «μαλλιά», «χρώμα», «άρωμα»).

Το επίθετο κάθε φορά μπορεί να συνεμφανίζεται είτε με τις υπερώνυμες λεξικές μονάδες είτε με τις υπώνυμες τους. Το επίθετο και σε αυτή την περίπτωση παίζει ρόλο διαμεσολαβητικό, μεσολαβεί για το πέρασμα από τη μία έννοια στην άλλη.

4.2.1. Λεξική αποσύνθεση: Κινητοποίηση της μεταφοράς

Αμέσως προηγουμένως περιγράψαμε μια δεύτερη εκδοχή της μεταφοράς με βάση τη σύσταση των εννοιών που μετέχουν στη διαδικασία. Η περιγραφή αυτή όμως σε καμία περίπτωση δεν δείχνει το πώς, το γιατί κινητοποιείται η μεταφορά σε αυτές τις φράσεις. Για να δούμε την κινητοποίηση της μεταφοράς σε αυτές τις φράσεις, οφείλουμε, όπως και στην 1^η εκδοχή, να αποσυνθέσουμε τις σημασίες και κυρίως να αποσυνθέσουμε τη σημασία του επιθέτου.

Η συμφραστικότητα των λεξικών μονάδων *ζωντανός + ζώο, άνθρωπος* φέρει το σημασιακό συστατικό «βρίσκεται εν ζωή, συνεπώς δεν έχει χαθεί», ενώ η συμφραστικότητα των μονάδων *ζωντανός + άρωμα, γεύση* φέρει το σημασιακό συστατικό «εν ενεργεία υφιστάμενο συστατικό». Συνεπώς το σημασιακό συστατικό που πυροδοτεί τη μεταφορά είναι αυτό που δίνεται στον πίνακα

<i>ζωντανός</i>	<i>άνθρωπος, ζώο, οργανισμός</i>	<i>άρωμα, γεύση</i>
υφίσταται	+	+

Οι φράσεις με το επίθετο *πλούσιος, πλούσιος άνθρωπος, πλούσια χώρα* καθώς και οι μεταφορικές φράσεις με το επίθετο *πλούσιος, πλούσιο άρωμα, πλούσιο χρώμα*, φέρουν το σημασιακό συστατικό «σε αφθονία» και αυτό είναι το συστατικό που πυροδοτεί τη μεταφορά

<i>πλούσιος</i>	<i>άνθρωπος, χώρα</i>	<i>άρωμα, χρώμα, δώρα</i>
σε αφθονία	+	+

Αντίστοιχα, οι συνεκφορές με το επίθετο *ατίθασος, ατίθασο παιδί, ατίθασο ζώο* και οι μεταφορικές συνεκφορές *ατίθασα μαλλιά, ατίθαση καρδιά* φέρουν ενεργοποιημένο το στοιχείο σημασίας «εκτός ελέγχου»

<i>ατίθασος</i>	<i>παιδί, ζώο</i>	<i>μαλλιά</i>	<i>καρδιά</i>
εκτός ελέγχου	+	+	+

Ανάμεσα στις δύο εκδοχές της μεταφοράς (1^η, 2^η) υπάρχει ένα κοινό στοιχείο,

ο ρόλος του επιθέτου. Η έννοια του επιθέτου «επιτρέπει» την ενεργοποίηση της μεταφοράς και ο ρόλος που παίζει είναι διαμεσολαβητικός και αρκετά ξεκάθαρος: διαμέσω αυτού και της έννοιας στην οποία αντιστοιχεί, οι δύο έννοιες μπορούν να συσχετισθούν και να δημιουργηθούν μεταξύ τους αναλογίες. Η μεταφορά ενεργοποιείται χάρη σε κάποιο σημασιακό στοιχείο που κωδικοποιεί το επίθετο, όταν συννεμφανίζεται και με συγκεκριμένα και με αφηρημένα ουσιαστικά.

4.3. 3^η εκδοχή της μεταφοράς στην ΟΦ

Εντοπίσαμε μεταφορικές ονοματικές φράσεις όπως τις ακόλουθες

- (22) *οικείος χώρος, οικεία ατμόσφαιρα, οικείο περιβάλλον
ουσιώδης στροφή*

στις οποίες η ποιότητα των συστατικών της φράσης (επίθετο, ουσιαστικό) είναι διαφορετική από ό,τι μέχρι τώρα παρατηρήσαμε και αυτό έχει ως συνέπεια η μεταφορά να πραγματώνεται με διαφορετικό τρόπο.

Το κάθε ένα ουσιαστικό των μεταφορικών φράσεων είναι λεξική μονάδα με πολλές (παραπάνω από μία) διαστάσεις σημασίας τις οποίες φέρει ενδογενώς. Η μία διάσταση σημασίας αναφέρεται σε οντότητα του φυσικού κόσμου, ενώ η άλλη διάσταση σημασίας αναφέρεται σε οντότητα του κοινωνικού κόσμου. Πιο συγκεκριμένα:

- (23) *φυσικός χώρος – κοινωνικός χώρος
φυσική ατμόσφαιρα – κοινωνική ατμόσφαιρα
φυσικό περιβάλλον – κοινωνικό περιβάλλον
κλειστή στροφή – διανοητική, πολιτική στροφή*

Ανάλογα με το περιβάλλον συνεμφάνισης ενεργοποιείται και το κατάλληλο σημασιακό φορτίο της λεξικής μονάδας. Δηλαδή

(24)	Φυσική οντότητα	Κοινωνική οντότητα
	<i>μολυσμένη ατμόσφαιρα</i>	<i>οικεία ατμόσφαιρα</i>
	<i>βαμμένος χώρος</i>	<i>οικείος χώρος</i>
	<i>φυσικό περιβάλλον</i>	<i>οικείο περιβάλλον</i>
	<i>κλειστή στροφή</i>	<i>ουσιώδης στροφή</i>

Στην πρώτη στήλη, στη φράση ενεργοποιείται και γίνεται αναφορά στη λεξική μονάδα ως φυσική οντότητα ενώ, στη δεύτερη στήλη, ενεργοποιείται η λεξική

μονάδα ως κοινωνική οντότητα. Στην περίπτωση που είναι ενεργοποιημένη η κοινωνική διάσταση της λεξικής σημασίας δεν μπορούμε να έχουμε συνεμφάνιση με επίθετο από την πρώτη στήλη

- (25) η οικεία ατμόσφαιρα δεν μπορεί να είναι μολυσμένη
ο οικείος χώρος δεν μπορεί να είναι βαμμένος
η ουσιώδης στρόφη δεν μπορεί να είναι κλειστή

Γεννάται τότε το ερώτημα, ποια είναι η φύση της μεταφορικότητας στην 3^η εκδοχή, από τη στιγμή που το επίθετο δεν παίζει διαμεσολαβητικό ρόλο όπως στις δύο άλλες περιπτώσεις, για να συντελεστεί το πέρασμα από μια έννοια σε μια άλλη. Σε αυτή την περίπτωση η μεταφορικότητα συνίσταται στο εξής: υπάρχει διαδικασία μεταφοράς, μετάγγισης εννοιακών στοιχείων από τη μία διάσταση της σημασίας της λεξικής μονάδας στην άλλη διάσταση της σημασίας της λεξικής μονάδας και αυτή είναι η λειτουργία της μεταφοράς σε αυτή την περίπτωση. Η συνεμφάνιση με συγκεκριμένου τύπου επίθετο επιβεβαιώνει αυτό το πέρασμα, από τη στιγμή που, όπως διαπιστώσαμε, η συνεμφάνιση του συγκεκριμένου επιθέτου με τη λεξική μονάδα στην άλλη διάστασή της (τη φυσική) δεν είναι εφικτή. Άρα, σε αυτή την περίπτωση σημασία επιθέτου και ουσιαστικό αλληλοεπιλέγονται, ώστε να προκύψει η συγκεκριμένη σύναψη, η μεταφορική φράση.

Η μεταφορά, σε αυτή την περίπτωση, δεν είναι υπόθεση δύο ουσιαστικών και των εννοιών που αντιπροσωπεύουν αλλά ενός ουσιαστικού και των επιμέρους διαστάσεων της σημασίας του. Το επίθετο συνεκφέρεται, συνεμφανίζεται περιοριστικά με το ουσιαστικό, όταν ενεργοποιείται η κοινωνική διάσταση της σημασίας του. Αυτό το σημασιακό δυναμικό των ουσιαστικών είναι καταγεγραμμένο στη λεξική νοητική καταχώρηση της μονάδας και αποτελεί τμήμα της λεξικής της σημασίας.

4.3.1. Λεξική αποσύνθεση – Κινητοποίηση της μεταφοράς

Στην τρίτη περίπτωση δεν αναζητούμε σημασιακό στοιχείο του επιθέτου που να πυροδοτεί τη μεταφορά, από τη στιγμή που παρατηρήσαμε ότι η μεταφορά είναι ζήτημα του ουσιαστικού που ενισχύεται με την αλληλοεπιλογή επιθέτου-ουσιαστικού. Η εσωτερική μεταφορά στη σημασία του ουσιαστικού πραγματοποιείται με το πέρασμα από το φυσικό στο κοινωνικό:

- (26) ατμόσφαιρα ως φυσική οντότητα → ατμόσφαιρα ως κοινωνική οντότητα

5. Συμπεράσματα

Στην ΟΦ (ΕΠΙΘΕΤΟ + ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ) εντοπίσαμε τρεις διαφορετικές λειτουργίες της μεταφοράς:

Α. Μεταφορά σημασιακού στοιχείου από έννοια του φυσικού κόσμου σε αφηρημένη έννοια με τη μεσολάβηση του επιθέτου

(27) *πικρά χόρτα – πικρά λόγια*

Β. Μεταφορά σημασιακού στοιχείου που αποδίδεται σε έμβια, εμπρόθετη οντότητα σε οντότητα του φυσικού κόσμου με τη μεσολάβηση του επιθέτου

(28) *πλούσιος άνθρωπος – πλούσιο χρώμα*

Γ. Εσωτερική μεταφορά από φυσική διάσταση της σημασίας του ουσιαστικού σε κοινωνική διάσταση της σημασίας του και συνεμφάνιση με συγκεκριμένου τύπου επίθετο

(29) *μολυσμένη ατμόσφαιρα-οικεία ατμόσφαιρα*

Η Εννοιακή/ Γνωσιακή Γλωσσολογία θεωρεί τη μεταφορά υπόθεση των εννοιών. Δεν αναφέρεται καθόλου στη λεξική σημασία των εμπλεκόμενων στο φαινόμενο της μεταφοράς λέξεων, φράσεων, εκφράσεων. Δεν εμπλέκει, δηλαδή, τη μεταφορά με τη γλώσσα. Θεωρεί απλώς ότι πραγματώνεται, γίνεται αντιληπτή μέσω της γλώσσας και των εκφράσεών της. Αν η μεταφορά είναι υπόθεση των εννοιών και οι έννοιες είναι ανεξάρτητες από τη γλώσσα, τότε έχουμε πρόβλημα να ερμηνεύσουμε τη μεταφορά στο σύνολό της. Αν δεν αποσυνθέσουμε τη σημασία των λεξικών μονάδων μιας μεταφορικής φράσης, δεν μπορούμε να ανιχνεύσουμε το σημασιακό στοιχείο εκείνο που ενεργοποιεί τη μεταφορά και μεσολαβεί για την απεικόνιση μιας έννοιας Α σε μια έννοια Β (1^η και 2^η εκδοχή) ή το εσωτερικό πέραςμα από μια διάσταση σημασίας της λεξικής μονάδας σε μια άλλη διάσταση της σημασίας της (3^η εκδοχή).

Τα παραδείγματα που αναλύσαμε δεν μπορούν να ερμηνευθούν στο πλαίσιο μιας προσέγγισης που θεωρεί τη μεταφορά ως υπόθεση των εννοιών, η οποία πραγματώνεται στη γλώσσα αλλά η γλώσσα δεν παίζει κάποιο ρόλο στη διαμόρφωση του φαινομένου. Η διαπίστωση αυτή δεν αναιρεί σε καμία περίπτωση την απεικόνιση εννοιακών στοιχείων από μια έννοια σε μια άλλη. Ίσως, όμως, μας προσανατολίζει στο να εξετάσουμε τη μεταφορά ως ένα πολύπλευρο φαινόμενο που σχετίζεται με τις έννοιες, με τη λεξική σημασία, ίσως και με την ιδιαιτερότητα της δομής (ΡΦ, ΟΦ) μέσα στην οποία την ανιχνεύουμε.

Εξάλλου, απ' όσο φάνηκε στην ανάλυση, η μεταφορά πραγματώνεται με παραπάνω από έναν τρόπους, κάτι που δεν έχει προβλέψει η θεωρία. Επιπλέον, εντοπίζονται περιορισμοί στην ενεργοποίηση της μεταφοράς: δεν είναι δυνατόν οποιαδήποτε έννοια να απεικονίζεται πάνω σε οποιαδήποτε άλλη. Οι περιορισμοί αυτοί, όπως είδαμε, σχετίζονται με τα σημασιακά στοιχεία των λεξικών μονάδων.

Συνεπώς, θεωρούμε τη μεταφορά ως το χώρο επαφής (interface) της εννοιακής σημασιολογίας (cognitive semantics), από τη μία πλευρά, της λεξικής σημασιολογίας (lexical semantics) και ζήτημα συνεμφάνισης (co-occurrence) των λεξικών μονάδων, από την άλλη. Μια τέτοια υπόθεση, βέβαια, απαιτεί περαιτέρω τεκμηρίωση από τα δεδομένα της γλώσσας.

Παρασκευή Θώμου

Διδάσκουσα στο Παιδαγωγικό
Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης
Πανεπιστήμιο Αιγαίου
thomou@rhodes.aegean.gr
(pthomou@phl.uoc.gr)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

- Βελούδης, Γ. 2005. *Η σημασία πριν κατά και μετά τη γλώσσα*. Αθήνα: Κριτική.
- Καλοκαιρινός, Α. 2000. *Σημειώσεις σημασιολογίας*. Ρέθυμνο (πανεπιστημιακές σημειώσεις).
- Μπακάκου-Ορφανού, Α. 2005. “Η λέξη της Νέας Ελληνικής στο γλωσσικό σύστημα και στο κείμενο”. Περιοδ. *Παρουσία*, παράρτημα 65.
- Cameron, L. και G. Low (επιμ.) 1999. *Researching and Applying Metaphor*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cooper, D. 1986. *Metaphor*. Oxford: Basil Blackwell.
- Croft, W. και D. A. Cruse 2004. *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Goossens, L. (επιμ.) 1995. *By Word of Mouth: Metaphor, metonymy and linguistic action in a cognitive perspective*. Amsterdam: John Benjamins.
- Holton, D., P. Mackridge και Ειρ. Φιλιππάκη-Warburton 1999. *Γραμματική της Ελληνικής Γλώσσας*. Μτφρ. Β. Σπυρόπουλος. Αθήνα: Πατάκης.
- Jackendoff, R. 1983. *Semantics and Cognition*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Jackendoff, R. 1992. “Parts and boundaries”. Στο: Levin, B. και S. Pinker (επιμ.), *Lexical and Conceptual Semantics*, 9-46. Cambridge, Mass.: Blackwell.
- Jackendoff, R. 1999. “What is a concept, that a person may grasp it?”. Στο: Margolis, E. και St. Laurence (επιμ.), *Concepts: Core readings*, 305-33. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Lakoff, G. και M. Johnson 1980. *Metaphors We Live By*. Chicago: Chicago University Press.
- Lakoff, G. 1993. “The contemporary theory of metaphor”. Στο: Ortony, A. (επιμ.), *Metaphor and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Langacker, R.W. 1987. *Foundations of Cognitive Grammar*. (v.1). Stanford: Stanford University Press.
- Lyons, J. 1995. *Linguistic Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Margolis, E. και S. Laurence 1999. “Concepts and Cognitive Science”. Στο: Margolis, E. και S. Laurence (επιμ.), *Concepts: Core readings*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Ortony, A. (επιμ.) 1993. *Metaphor and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pustejovsky, J. 1993. “Type coercion and lexical selection”. Στο: Pustejovsky, J. (επιμ.), *Semantics and the Lexicon*, 73-94. Dordrecht / Boston / London: Kluwer Academic Publishers.
- Pustejovsky, J. 1995. *The Generative Lexicon*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Stern, J. 2000. *Metaphor in Context*. Cambridge, Mass.: MIT Press.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. μια σούπα κάνει τις μικρές στιγμές μια ζεστή ανάμνηση
2. κι όσα κι αν μου λένε, άλλα τόσα λέω κι εγώ, λόγια πικρά, έξυπνα λόγια
3. μια γλυκιά ευχή για μια όμορφη μέρα
4. σας κάνει να παραδίνεστε στη γλυκιά θαλπωρή του χειμωνιάτικου σπιτικού
5. μια νέα ολόφρεσκη γευστική πρόταση είναι εδώ για να σας κατακτήσει
6. ένα διάλειμμα για ένα ελαφρύ γεύμα, όταν το παιχνίδι ανοίγει την όρεξη
7. άρωμα απαλό και κρεμώδες ή πλούσιο και πικάντικο...
8. ένα άρωμα δροσερό και ζωντανό
9. καφές με πλούσιο άρωμα και ζωντανή γεύση
10. για λαμπερά και ζωντανά μαλλιά επιλέξτε τη σειρά...
11. αν θέλετε πλούσιο χρώμα και έντονη λάμψη, διαλέξτε το κραγιόν...
12. τα ατίθασα σγουρά μαλλιά δεν είναι ανάγκη να μας βασανίζουν άλλο
13. μα και εσύ ήσουν πάντα μια ατίθαση καρδιά
14. και έχει γίνει τόσο οικείος χώρος που φιλοξένησε ένα παρτάκι γενεθλίων
15. μεταξύ τους θα βρείτε ήσυχα στέκια με οικεία ατμόσφαιρα
16. αισθάνομαι ιδιαίτερα ικανοποιημένος που θα βρεθώ σε οικείο περιβάλλον
17. πραγματοποιήθηκε ουσιώδης στροφή στην ελληνική εξωτερική πολιτική

P. THOMOU

Metaphor in the Noun Phrase
(Noun + Adjective)

Summary

IN THIS PAPER we are dealing with metaphor in NP (noun phrase). We focus on the way metaphor works in ADJECTIVE + NOUN language data such as *πικρά λόγια* (bitter words), *ζεστή ανάμνηση* (warm memory), *πλούσιο χρώμα* (rich colour) etc. We approach metaphor using Cognitive Linguistics theory with questions arising from Modern Greek language data. Our methodology includes research on metaphorical linguistic data moving from language to concepts and not the other way around. We establish three distinct versions of metaphor in NP, based not only on conceptual mappings (as the cognitive theory proposes) but on lexical semantics of the constituent parts as well.